

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ НАУКИ І ТЕХНОЛОГІЙ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Голова приймальної комісії

В. о. ректора

[Signature]
О.М. Пшінько

«16 жовтня 2022 р.»

ПРОГРАМА

фахового вступного випробування для прийому для навчання
за освітньо-науковою програмою підготовки доктора філософії
на основі раніше здобутого ступеня магістра (спеціаліста)

зі спеціальності 032 – історія та археологія

Дніпро - 2022

ВСТУП

Програма фахового вступного випробування для прийому для навчання за освітньо-науковою програмою підготовки доктора філософії на основі раніше здобутого ступеня магістра (спеціаліста) розроблена відповідно до діючих нормативних документів: Конституції України, Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII; «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 та Правил прийому до Українського державного університету науки і технологій на навчання за освітнім ступенем доктора філософії в 2022 році.

Фахове вступне випробування на навчання за освітньо-науковою програмою «Доктор філософії» за спеціальністю 032 – «Історія та археологія» приймається екзаменаційною комісією.

Мета вступних випробувань – оцінка базових знань вступника до аспірантури з точки зору їх достатності для наукової роботи зі спеціальності 032 – «Історія та археологія» (рівень підготовки кадрів вищої кваліфікації) для подальшого зарахування до аспірантури на конкурсній основі.

Завданням вступного випробування є виявлення у вступника до аспірантури здібностей до аналітичної і наукової роботи.

Екзаменаційний білет складається з чотирьох питань, в тому числі теоретичних та практичних, що беруться з різних розділів цієї Програми.

При відповіді на них вступник до аспірантури повинен продемонструвати рівень фундаментальної підготовки, який дозволить йому успішно опанувати освітньо-науковий рівень кваліфікації.

За підсумками фахового вступного випробування виставляється диференційована оцінка, в якій враховується якість відповідей на екзаменаційні питання, що містяться в білеті.

1. ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

Форма проведення фахового вступного випробування – письмова.

Необхідні для вичерпної відповіді на питання записи виконуються на папері зі штампом університету. На кожному аркуші вступник до аспірантури вказує шифр та номер білета. Аркуші нумеруються, заповнюються з обох сторін. Питання в білетах формуються на основі даної програми, яку вступники до аспірантури отримують завчасно.

При відповідях на теоретичні питання кандидат повинен продемонструвати не тільки володіння навчальним матеріалом, але й розуміння зв'язку теорії з практикою.

Рекомендується підготовка конспекту самостійної роботи за програмними питаннями і за рекомендованою літературою.

2. ТЕМИ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ, ЩО ВКЛЮЧАЮТЬСЯ ДО БІЛЕТІВ

І. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

ТЕМА 1. Стародавня Русь (IX–XIII ст.)

Утворення Київської Русі. Політичний розвиток давньоруської держави, його основні етапи. Внутрішня політика київських князів. Боротьба доцентрових і відцентрових тенденцій.

Поліцентризація Русі та початок її політичного роздроблення. Південноруські князівства XII–XIII ст. Галицько-Волинська держава – спадкоємиця Київської Русі: утворення та піднесення.

Міжнародні відносини Київської Русі. Русь і нормани. Критика норманської теорії. Русь і Візантія. Південна орієнтація київських князів. Русь і країни Західної та Центральної Європи. Русь і Великий Степ: хозари, печеніги, половці.

Соціально-економічні процеси в давньоруському суспільстві. Соціальна структура Русі. Процес феодалізації. Форми землеволодіння та ренти. Господарство: землеробство, скотарство, промисли, ремесла, торгівля. Південноруське село й місто.

Етнічний розвиток Русі. Особливості генези української народності. Духовне й культурне життя давньої Русі. Язичництво. Християнізація Русі. Освіта й культура на Русі.

ТЕМА 2. Українські землі литовсько-польської доби (XIV – перша половина XVII ст.)

Політичні умови розвитку українських земель. Занепад Галицько-Волинської держави. Велике князівство Литовське і його експансія на українські землі. Політика Гедиміна, Ольгерда, Вітовта на українських теренах. Свидригайло і Сигізмунд. Ліквідація удільних південноруських князівств. Повстання князя Михайла Глинського 1508 р. Польська експансія на українські землі. Загарбання Галичини та Західного Поділля. Польсько-литовський унійний процес. Кревська унія 1385 р., Городельська унія 1413 р., Люблінська унія 1569 р. та їх значення для історичної долі українських земель. Захоплення українських земель Угорщиною, Молдавією, Кримським ханством, Туреччиною, Московією.

Соціальна структура та стосунки в українському суспільстві литовсько-польської доби. Данники, слуги, «похожі» і «непохожі» селяни. Міщанство: патриціат, поспільство, міські низи. «Магдебургія». Шляхетська ієрархія: зем'яни, пани, князі. Духівництво. Козацтво: зародження та особливості розвитку.

Церковне життя й міжконфесійні відносини. Київська і Галицька митрополії. Спроби укладення церковної унії в XV ст. та українські землі. Берестейська церковна унія 1596 р., її причини, характер, наслідки.

Етнічний розвиток українського народу в XIV–XVI ст. Завершення формування української народності. Духовно-культурний занепад у XIII–XIV ст. Проникнення ідей гуманізму й реформації в українські землі. Перше українське національно-культурне пробудження. Братський рух. Козацькі війни кінця XVI ст. К. Косинський, С. Наливайко. Запорозька Січ як чинник національно-визвольних змагань українського народу. П. Сагайдачний. Козацько-селянські повстання 1620–1630-х рр. М. Жмайло, Т. Федорович (Трясило), І. Сулима, Д. Гуня, К. Скидан, Я. Острянин. Ординація Війська Запорозького.

ТЕМА 3. Національно-визвольна війна українського народу середини XVII ст.

Україна напередодні Національно-визвольної війни: політичні, національно-релігійні, соціально-економічні та психологічні причини, характер і рушійні сили. Проблеми типології, хронологічних меж та періодизації Національно-визвольної війни.

Підготовка й початок повстання. Гетьман Б. Хмельницький. Перші перемоги 1648 р. Основні воєнно-політичні події 1649–1653 рр. М. Кривонос, І. Богун, Д. Нечай.

Формування української козацької держави Б. Хмельницького, її найхарактерніші ознаки. Розробка гетьманом наріжних принципів української державної ідеї. Внутрішня політика українського уряду. Соціально-економічні зміни. Зовнішня політика уряду Б. Хмельницького. Переяславська Рада і Березневі статті 1654 р., їх сутність і наслідки. Завершальний етап національно-визвольної війни.

Підсумки, історичні уроки та значення Національно-визвольної війни українського народу середини XVII ст.

ТЕМА 4. Українські землі в другій половині XVII-XVIII ст.

Початок громадянської війни в Гетьманській Україні. І. Виговський, Ю. Хмельницький. Поділ козацької України на два гетьманства. Боротьба П. Дорошенка за возз'єднання Української держави. «Руїна» в українських землях, її причини та наслідки.

Україна за гетьманування І. Мазепи. Обмеження автономії Гетьманщини за часів І. Скоропадського. Перша ліквідація гетьманства. П. Полуботок. Останні спроби козацької старшини зберегти автономію Гетьманщини. Гетьмани Д. Апостол і К. Розумовський. Остаточне скасування української козацької державності. Перетворення України на об'єкт міжнародних відносин.

Слобідська Україна в складі Російської держави XVII-XVIII ст. Особливості економічного та політичного розвитку Правобережжя та західноукраїнських земель. Правобережна Україна наприкінці XVII – на початку XVIII ст. П. Орлик та його «Конституція». Українські землі в складі Речі Посполитої XVIII ст. Особливості розвитку західноукраїнських земель. Соціальні й національні рухи: опришківство, гайдамацтво, Коліївщина.

Запорозька Січ у другій половині XVII-XVIII ст.

Українська освіта та культура в другій половині XVII-XVIII ст.

ТЕМА 5. Українські землі під владою Російської й Австрійської імперій

Інкорпорація Наддніпрянщини до складу Російської імперії. Адміністративно-територіальна реорганізація. Намісництва, губернії, генерал-губернаторства. Ліквідація залишків українських автономних установ. Утягнення різних соціальних верств до імперського соціуму. Особливості інкорпорації західноукраїнських земель до Австрійської імперії. Реформи Марії-Терезії та Йосипа II і західні українці.

Скасування кріпосництва в Наддніпрянщині. Ліберально-буржуазні реформи Олександра II 60-70-х рр. XIX ст. та їх проведення в Наддніпрянській Україні. Посилення русифікаторської політики царизму. Консервативно-охоронний курс Олександра III 80-х – початку 90-х рр. XIX ст. Утвердження й розвиток ринкових відносин. Суперечливість внутрішньої політики російського царизму в українських землях на початку XX ст.: реформістські та реакційні заходи періоду системної кризи самодержавства. Західноукраїнські землі під владою Габсбургів середини XIX – початку XX ст.

Передумови й початки формування модерної української нації. Український національний рух, його основні етапи. «Руська трійця». Кирило-мефодіївці. Революція 1848-1849 рр. у західноукраїнських землях. Українські громади та гуртки в Наддніпрянській Україні 60-80-х рр. XIX ст. В. Антонович, М. Драгоманов. Суспільний рух у Західній Україні другої половини XIX – початку XX ст. Народовці, русофіли, старорусини, москвофіли, радикали. Перші політичні партії на західноукраїнських теренах. І. Франко, М. Грушевський. «Просвіти». Українські політичні партії та громадські організації в Наддніпрянщині на початку XX ст. Перша російська революція в українських землях. Українці в загальноросійському й польському визвольному русі.

Структура народонаселення України. Національні меншини. Переселенський рух українців. Особливості розвитку освіти, науки, культури, духовно-релігійного життя.

ТЕМА 6. Українська національно-демократична революція та громадянська війна (1917-1921 рр.)

Визрівання передумов української революції за часів Першої світової війни. Політичне становище в Україні після повалення царизму. Створення Української Центральної Ради, її Універсали. Проголошення УНР. Українсько-більшовицька війна. Перше встановлення радянської влади в Україні. Брестський мирний договір. Окупація України австро-німецькими військами. Політика УНР. М. Грушевський – голова УЦР і Президент УНР. Переверот 29 квітня 1918 р. Встановлення гетьманського режиму П. Скоропадського, його політика. Український національний союз. Прихід до влади Директорії. В. Винниченко. С. Петлюра. Відновлення УНР, її внутрішня та зовнішня політика. Утворення ЗУНР. Злука УНР і ЗУНР. Наростання громадянської війни в Україні. Посилення протистояння між УНР, денікінцями й більшовиками. Повстансько-партизанський рух в Україні. Отаманщина. Н. Махно. Дипломатія незалежних українських урядів. Повернення більшовицького режиму в Україну. «Воєнний комунізм» та його основні напрями. Причини поразки та уроки української революції.

ТЕМА 7. Україна у міжвоєнний період (1921-1939 рр.)

Соціально-економічна й політична криза початку 1920-х рр. Зародження непу. Голод 1921-1923 рр. Вхід до УСРР до СРСР. Здійснення непу в сільському господарстві та промисловості. Українізація: форма і зміст. О. Шумський. М. Скрипник. Культурне будівництво. Відмова від непу. Концепція планової економіки. Індустріалізація. Насильницька колективізація. Голодомор 1932-1933 рр. Культурна революція. Встановлення сталінського тоталітарного режиму наприкінці 1920-х – упродовж 1930-х рр. Масові політичні репресії. «Розстріляне відродження».

Західноукраїнські землі у міжвоєнний період: особливості соціально-економічного, суспільно-політичного та етнокультурного розвитку.

Україна і європейська дипломатія в 1921-1939 рр.

ТЕМА 8. Друга світова війна й Україна

Українське суспільство у 1939-1941 рр. Радянсько-німецький альянс і возз'єднання західноукраїнських земель у складі УРСР. Напад Німеччини й оборонні бої 1941-1942 рр. Причини тимчасових поразок Червоної Армії. Нацистський окупаційний режим. Рух Опору та його особливості в Україні. Радянські партизани й підпільники. Формування ОУН-УПА. Значення України для воєнно-економічної мобілізації. Битви за визволення України від німецько-фашистських загарбників. Повернення радянської влади й українське суспільство в 1943-1945 рр. Внесок українського народу в розгром нацистської Німеччини та її сателітів. Визнання союзним центром окремих атрибутів української державності. Україна – один із засновників ООН.

ТЕМА 9. Наростання системної кризи тоталітарного ладу в Україні

Повоєнні адміністративно-територіальні зміни. Відбудова народного господарства. Голод 1946-1947 рр. Політико-ідеологічна реакція. «Радянізація» західних областей України. Зовнішньополітична діяльність УРСР.

Хрущовська «відлига» та її парадокси. Соціально-економічний та суспільно-політичний розвиток. Духовне життя. Шістдесятники.

Поворот до неосталінізму. Дисиденти. П. Шелест. В. Щербицький. Політична реакція на тлі «розрядки». Стан економіки, освіти, науки та культури. Наростання кризових явищ.

ТЕМА 10. Україна на шляху до незалежності. Становлення й розвиток незалежної України

«Нове мислення», спроба «прискорення». Гласність і початок новітнього національного відродження. Чорнобильська катастрофа та її наслідки. Зародження багатопартійності. Декларація про державний суверенітет. Криза горбачовської «перебудови». ДКНС та його крах. Проголошення незалежності України.

Особливості державотворення, розвиток конституційного процесу, політичні процеси в незалежній Україні. Особливості творення національної ринкової економіки, проблеми соціально-економічного розвитку незалежної України. Основні тенденції, здобутки і труднощі розвитку української культури на сучасному етапі. Українська держава на міжнародній арені, проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України. Проблема відновлення й збереження територіальної цілісності України.

II. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

ІСТОРІЯ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ

ТЕМА 1. Давня Месопотамія

Стародавній Схід як культурно-цивілізаційний феномен. Загальні особливості розвитку країн Сходу. Рання та пізня стародавність.

Протодержави Стародавнього Шумеру. Реформи Уруїнімгіни. Боротьба за панування між державами Шумера і Аккада. Правління III династії м. Ур.

Утворення Давньовавилонського (або Старовавилонського) царства.

Значення Вавилону як торгового центру. Законодавча реформа. Економіка і суспільні відносини в Стародавній Вавилонії за законами Хаммурапі. Падіння Вавилонського царства. Касситське завоювання.

Нововавилонське царство. Міжнародні відносини в Передній Азії і Вавилон на початку I тис. до н.е. Розквіт Нововавилонського царства за часів Навуходносора II.

Вавилонське суспільство в VI ст. до н.е. Господарський розвиток. Послаблення Вавилону за часів Набоніда. Завоювання Вавилону персами.

ТЕМА 2. Стародавній Єгипет

Єгипет Раннього і Давнього царств. Єгипет у додинастичну епоху. Утворення централізованої єгипетської держави. Суспільно-економічний розвиток Єгипту доби Старого царства.

Єгипет епохи Середнього Царства. Особливості соціально-економічного і політичного розвитку Єгипту Середнього Царства (завершення будівництва іригаційної системи, урбанізація, зміни в зовнішній політиці, ускладнення соціальної структури).

Єгипет під владою гіксосів. Вигнання гіксосів. Тенденції внутрішнього і зовнішнього розвитку Єгипту Нового царства. Ехнатон і його релігійна реформа. Єгипет в період XIX-XX династій. Особливості єгипетського варіанту становлення державності.

ТЕМА 3. Стародавній Китай

Періодизація історії Стародавнього Китаю за сучасною синологією.

Найдавніші китайські держави: Ся, Шан-Інь та Західне Чжоу.

Китай за часів Східного Чжоу. Реформи Шан Яна. Поява філософських вчень і шкіл: конфуціанство, легізм, моїзм, даосизм. Перша централізована держава в Китаї – імперія Цинь. Імперія Хань. Загальне та особливе в історії Стародавнього Китаю.

ТЕМА 4. Стародавні держави Середнього та Близького Сходу

Виникнення держави у мідян і стародавніх персів. Утворення держави Ахеменідів. Реформи Дарія I. Соціально-економічне становище держави Ахеменідів. Культура і релігія Стародавнього Ірану.

Утворення класового суспільства і перших держав в Північній Індії. Господарський і суспільний устрій Стародавньої Індії у I тис. до н. е. Держава Маур'я. Релігія Стародавньої Індії. Особливості розвитку індійської цивілізації.

Етнодемографічні процеси в регіоні Східного Середземномор'я. Найдавніший період історії. Економічний прогрес III–II тис. до н. е. Розквіт Фінікії та Сирії у I тис. до н. е. Фінікійська колонізація.

Утворення об'єднаного хеттського царства. Особливості політичного і соціально-економічного розвитку. Суспільний устрій. Особливості хеттського варіанту формування державності.

ІСТОРІЯ ГРЕЦІЇ ТА РИМУ

ТЕМА 1. Егейська цивілізація

Географічне положення, природні умови, найдавніше населення Стародавньої Греції. Періодизація історії Стародавньої Греції. Умови виникнення та розвиток Крито-мікенської цивілізації.

Греція гомерівської доби. Проблема континуїтету гомерівського періоду у сучасному антикознавстві. «Гомерівське» питання у сучасній історіографії. Троянська війна.

ТЕМА 2. Греція класичної доби та у елліністичний період

Античність як новий етап в історії стародавності. Її характеристики та відмінність від давньосхідних суспільств.

Велика грецька колонізація. Проблема греко-варварських стосунків та взаємовпливів культур. Результати та наслідки колонізації. Особливості полісного строю у Греції. Особливості політогенезу у Спарті.

Виникнення Афінської рабовласницької демократії. Розпад родового ладу та соціальна боротьба в Аттиці. Реформи Солона. Тиранія Пісістрата. Законодавство Клісфена.

Розквіт Афінської рабовласницької демократії. Політична боротьба в Афінах у першій половині V ст. Реформи Перикла. Політична система Афін у V ст. Особливості економічного розвитку Греції у V–IV ст. до н. е.

Проблема кризи грецького полісу IV ст. до н. е. у сучасному антикознавстві. Греко-перські війни та Афінський морський союз. Установлення в Греції Македонської гегемонії. Соціально-економічний розвиток Македонії у V–IV ст. до н. е. Реформи Філіпа II. Еллінізм як новий етап історії Греції та Сходу. Сучасні концепції. Східний похід Олександра Македонського.

ТЕМА 3. Римська республіка

Періодизація історії Стародавнього Риму. Етруски та ранній Рим. Виникнення Риму (легенди та історична реальність) у VIII–VI ст. до н. е. Еволюція римського суспільства епохи ранньої розвиненої республіки.

Соціальна еволюція римського суспільства. Утворення італійського союзу. Повстання рабів на Сицилії. Аграрні реформи та законодавство братів Гракхів. Класичне рабство в Італії. Пунічні війни.

Особливості культурного розвитку Стародавнього Риму (архітектура, література, скульптура, живопис). Римське право. Римська релігія. Світоглядні характеристики стародавніх римлян.

ТЕМА 4. Римська імперія

Криза Римської республіки I ст. до н. е. Громадянські війни 80-х років I ст. до н. е. Диктатура Сулли. Перший тріумвірат та диктатура Гая Юлія Цезаря. Проблема диктатури Цезаря у історіографії.

Соціальна політика Ю. Цезаря. Аграрний закон Ю. Цезаря. Роль армії у системі диктатури. Оформлення влади та республіканські установи. Особливості політичного устрою Риму за часів Августа. Соціальна політика та законодавство Августа.

Римська імперія у I ст. н. е. Посилення системи принципату за часів правління династії Юліїв-Клавдіїв. Посилення центральної влади за часів правління Флавіїв та Антонінів.

Криза III ст. н. е. Домінат. Правління Діоклетіана та Костянтина.

Велике переселення народів та падіння Західної Римської імперії. Внутрішні та зовнішні причини послаблення Західної Римської імперії. Макс Вебер про соціальні причини загибелі античної цивілізації та історичне значення античності.

ІСТОРІЯ СЕРЕДНІХ ВІКІВ

ТЕМА 1. Раннє середньовіччя. Падіння Західної Римської імперії та варварські королівств

Поняття «середні віки» та його зміст у науковій літературі XVI–XX ст. Феодалізм як суспільна система. Характеристика раннього, класичного, пізнього Середньовіччя та ранньої нової доби.

Особливості політичної історії Західної Римської імперії у IV–V ст. Поділ імперії 395 р. Імперія та варвари; етапи занепаду; причини. Велике переселення народів та його роль в історії Європи.

ТЕМА 2. Особливості політичної історії західноєвропейських держав у ранньому Середньовіччі

Франкська держава за Меровінгів. Франкська держава за Каролінгів. Імперія Карла Великого та її значення. Франція у IX – X ст.

Німеччина у IX–XI ст. Східно-Франкське королівство, Германське королівство. Діяльність Саксонської династії. Італійська політика, церква та Оттони.

Країни Піренейського півострова у VIII–XV ст. Періодизація історії Піренейів у V–XV ст. Вестготське королівство. Вторгнення арабів та утворення ісламської держави. Реконкіста та її особливості у VIII–XIII ст.

Британія напередодні варварських вторгнень. Англосаксонська доба. Початок династичних завоювань.

ТЕМА 3. Місце Візантії в історії Середньовіччя

Етапи історії Візантії. Місце Візантії в історії Середньовіччя. Періодизація історії Візантії та характеристики основних етапів (395-1453 рр.). Протистояння західної та східної церков.

Хрестові походи XI-XIII ст. та Візантія. IV Хрестовий похід та його значення. Утворення Латинської Романії. Останні хрестові походи.

ТЕМА 4. Країни Європи у XI-XV ст.

Початковий етап централізації у Франції у XI-XIII ст. Перші територіальні надбання Людовіка VIII. Філіп II Август та його реформи. Людовік IX та удосконалення бюрократичної системи.

Столітня війна та її місце в історії Франції. Хронологічні межі та періодизація війни (1337-1453 рр.). Передумови війни та основні учасники, головні битви та наслідки. Жанна д'Арк. Підсумки війни для Англії та Франції. Особливості внутрішньої та зовнішньої політики Людовіка XI, завершення територіального об'єднання Франції.

Норманське завоювання Англії 1066 р. та його значення. Заходи Вільгельма з централізації Англії. Плантагенети та їх діяльність. Генріх II Плантагенет. Англія за Джона Безземельного, Велика Хартія Вольностей. Ричард II Левове Серце. Сутність середньовічного парламенту; передумови виникнення англійського парламенту та етапи його розвитку у XIV-XV ст. Війни Троянд (1455-1485 рр.). Прихід до влади Тюдорів.

Формування Кастилії та Аргону як провідних іспанських королівств. Найвище піднесення Реконквісти у XIII ст. та відвоювання Іспанії. Гранадський емірат. Об'єднання Іспанського королівства.

ТЕМА 5. Великі географічні відкриття

Великі географічні відкриття (ВГВ). Падіння Візантії 1453 р. Технічні відкриття та наукові здобутки. Основні здобутки ВГВ: морські плавання португальців у др. пол. XV ст., Енріке Мореплавець. Б. Діаш. Васко да Гама. Х. Колумб та відкриття Америки. Навколосвітня подорож Ф. Магеллана. Наслідки та значення великих географічних відкриттів.

ТЕМА 6. Реформація в Європі

Реформація в Німеччині. Німеччина напередодні Реформації: політичне становище, адміністративний устрій; імператор та його влада; соціально-економічний розвиток імперії. Мартін Лютер та його вчення. Селянська війна у Німеччині. Аугсбурзький релігійний мир.

Розвиток Швейцарії у XVI ст. Ульріх Цвінглі. Жан Кальвін. Місце кальвінізму у поширенні Реформації. Франція за Франциска I. Реформація у Франції. Релігійні війни 1562-1598 рр.: їх етапи та підсумки. Нантський едикт.

ІСТОРІЯ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ ТА ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ НОВОГО ЧАСУ

ТЕМА 1. Європа наприкінці XVI-XVII ст.

Франція наприкінці XVI-XVII ст. Генріх IV. Діяльність Ришельє: прихід Людовика XIII до влади. «Політичний заповіт» Ришельє. Франція за Людовіка XIV (1643-1715 рр.). Кольбер. Абсолютизм за Людовіка XIV.

Англія XVI-XVII ст. Генріх VIII та реформація. Особливості англійського абсолютизму. Акт про супрематію 1534 р. Єлизавета Тюдор та її політика. «Ірландське питання».

Іспанія за Карла I (1519-1555 рр.). Умови появи Габсбургів на троні та характер їх європейської політики. Антиіспанські заходи Карла I. Повстання комунерос. Особливості іспанського абсолютизму. Іспанія та національно-визвольна боротьба у Нідерландах.

Передумови та етапи національно-визвольного руху у Нідерландах: політичне та соціально-економічне становище Нідерландів. Республіка Об'єднаних провінцій.

ТЕМА 3. Міжнародні відносини у XVII ст. Тридцятирічна війна

Характер міжнародних відносин на початку XVII ст. Національні держави та зміст міжнародної політики Нової доби. Роль протестантизму у системі взаємин. Розвиток колоніальної системи.

Тридцятирічна війна 1618-1648 рр. Передумови (протистояння католицьких та протестантських держав; економічні інтереси). Етапи війни та їх характер, основні учасники та їх мета. Підсумки війни. Вестфальський мир.

ТЕМА 4. Англійська буржуазна революція XVII ст.

Соціально-економічний розвиток і політичне життя Англії наприкінці XVI – першій половині XVII ст. Релігійно-ідеологічні та політичні передумови революції. Громадянська війна. Індепендентська республіка та її політика. Протекторат О. Кромвеля. Політичні ідеї періоду революції. Реставрація Стюартів. «Славна революція».

ТЕМА 5. Основні філософсько-політичні доктрини французького просвітництва

Просвітництво і антифеодалізм, звичайні права людини. Філософські погляди Вольтера. Ідея народного суверенітету у політико-правовій концепції Ж.-Ж. Руссо. Ж. Монтеск'є про системи державного управління. «Енциклопедія».

ТЕМА 6. Революції XVIII ст.

Американська буржуазна революція. Етапи колонізації Північної Америки. Склад населення. Колоніальна політика. Національно-визвольний рух. Військові дії. Основи державності США.

Велика французька буржуазна революція. Особливості економічного розвитку. Французький абсолютизм. Історичні передумови революції. Її етапи. Історичне значення. Наполеонівська імперія. Бонапартизм. Крах імперії.

ТЕМА 7. Країни Європи в першій половині XIX ст.

Легітимізм. Міфи та дійсність. Реставрація монархії у Франції. Утворення Віденської системи міжнародних зв'язків. Ліберали і національне питання. Липнева революція 1830 р. у Франції.

Європейські революції 1848–1849 рр. Історичні передумови революцій у Франції та Німеччині. Їх періодизація. Характер революцій. Червене повстання в Парижі. Революція та проблема об'єднання Німеччини. Головні підсумки революцій.

ТЕМА 8. Країни Європи та США у другій половині XIX ст.

Об'єднання Німеччини. Особливості економічного розвитку в німецьких землях в середині XIX ст. Особливості об'єднання Німеччини «згори». О. Бісмарк. Об'єднання та його наслідки.

Економічне та політичне становище в США в середині XIX ст. Громадянська війна: її цілі. Політичні сили. Наслідки війни. Реконструкція у США.

ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ, АФРИКИ ТА ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ У НОВИЙ ТА НОВІТНІЙ ЧАС

ТЕМА 1. Особливості соціально-економічного розвитку народів Сходу у XVII – на початку XX ст.

Загальна характеристика становища країн Сходу у XVII-XIX ст. Створення колоніальної системи. Передумови виникнення визвольного руху народів Сходу на межі XIX-XX ст. Особливості розвитку країн Латинської Америки протягом XVII – початку XX ст.

ТЕМА 2. Країни Далекого Сходу та Центральної Азії

Особливості соціально-економічного розвитку Китаю напередодні нового часу. Проникнення західного капіталу до Китаю у XVII – XIX ст. Опіумні війни. Тайпінське повстання. Китай у системі міжнародних відносин наприкінці XIX ст. Повстання іхетуанів. Синхайська революція. Китай у роки Першої світової війни. Особливості становища Китаю у міжвоєнний період. Політика Японії стосовно Китаю в 1937-1945 рр. Громадянська війна. Створення КНР. «Великий стрибок». «Велика пролетарська культурна революція». Економічні реформи 1980 – 1990 рр. Сучасне становище Китаю. Китайсько-українські відносини.

Сьогунат Токугави. Капіталістичні елементи в економіці країни. Особливості розвитку Японії у системі східних країн. Буржуазна революція 1867-1868 рр. Смуга реформ. Конституція 1889 р. Мілітаризація країни. Японсько-китайська війна. Японія на початку XX ст. Економіка і соціальна структура. Русько-японська війна та її наслідки. Внутрішня і зовнішня політика країни у перші десятиліття XX ст. Японія у Першій світовій війні. Формування ідеології «кокутай». Японсько-німецький альянс. «Антикомінтернівський пакт». Японія в роки Другої світової війни. Період окупації. Сан-Франциський мирний договір. «Економічне диво». Японія на межі XX та XXI ст. Японсько-українські відносини.

ТЕМА 3. Народи Південної Азії у новий час

Криза та розпад Могольської імперії. Початок завоювання Індії англійськими колонізаторами. Економічний і суспільний розвиток Індії у XIX ст. Спроби реформування країни. Завершення завоювання Індії. Національне повстання 1857-1859 рр. Зародження і консолідація національно-визвольного руху. Утворення ІНК. Індія напередодні та у роки Першої світової війни. Індія у міжвоєнний період. Поширення національно-визвольного руху у роки Другої світової війни. Причини поділу Британської Індії на дві держави. Дж. Неру і «політика неприєднання». Індійсько-пакистанські відносини. Проблеми комуналізму. Сучасний стан розвитку Індії. Індійсько-українські відносини.

ТЕМА 4. Країни Близького та Середнього Сходу

Економічне і політичне становище Ірану напередодні Нового часу. Боротьба європейських держав за гегемонію у Ірані у першій половині XIX ст. Внутрішня та зовнішня політика Ірану в середині XIX ст. Перетворення Ірану у напівколонію. Іран напередодні та у роки революції (1905-1911). Іран за часів Першої світової війни. Міжвоєнний період в історії Ірану. Країна за часів Другої світової війни. Повоєнний розвиток Ірану. «Біла революція». Спроба реформування економіки. Революція 1978-1979 рр. Перетворення Ірану на ісламську республіку. Ірансько-іракські відносини. Сучасний стан політичного, економічного та соціального розвитку країни.

Османська імперія у XVIII ст. Внутрішній розвиток та зовнішньополітичне становище. Східне питання. Реформи Селіма III. Міжнародне становище Туреччини у I-й половині XIX ст. Кримська війна та її наслідки. Втручання закордонного капіталу у Туреччину. Об'єднання новоосманів. Соціально-економічний розвиток держави у 2-й половині XIX ст. Перетворення Туреччини у напівколонію. Младотурецька революція. Туреччина напередодні та у роки Першої світової війни. М. А. Ататюрк і революційні перетворення у Туреччині. Друга світова війна в історії країни. Повоєнний розвиток Туреччини і її сучасне становище. Турецько-українські відносини.

Загальні тенденції розвитку країн Сходу у нові часи. Економічний розвиток. Формування торгівельно-промислового капіталу. Зміни у соціальній структурі. Створення політичних партій. Перша світова війна як каталізатор боротьби народів колоній за національну незалежність. Розвиток національно-визвольних рухів у міжвоєнний період. Становище країн Азії та Африки за часів Другої світової війни. Створення незалежних держав. Особливості повоєнного розвитку країн Сходу. Їх сучасне становище: стан розвитку, проблеми, перспективи.

III. СУЧАСНА ІСТОРІЯ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ ТА ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ

ТЕМА 1. Підсумки першої світової війни. Версальсько-Вашингтонська система післявоєнного устрою світу

«Чотирнадцять пунктів» Т. В. Вільсона. Комп'єнське перемир'я. Паризька мирна конференція. Версальський мирний договір. Мирні договори з союзниками Німеччини в Першій світовій війні. Створення Ліги Націй, статут організації. Система мандатів.

Вашингтонська конференція. Трактат чотирьох держав, договір п'яти держав, договір дев'яти держав. Версальсько-Вашингтонська система, її суперечності. Генуезька конференція. Рапалльський договір. Гаазька конференція. Рурський конфлікт та його наслідки. План Дауеса. Лозаннська конференція. Локарнська конференція.

ТЕМА 2. Країни Заходу періоду стабілізації та процвітання («проспериті») (1924-1929 рр.)

Загальна характеристика розвитку країн Заходу в період стабілізації та процвітання. Головні риси стабілізації економіки та соціальних відносин. Матеріальні передумови промислового піднесення середини 20-х рр.

Розвиток монополістичного капіталізму. Збільшення концентрації та централізації виробництва та капіталу та посилення могутності корпорацій. Особливості монополізації в провідних країнах світу.

Послаблення соціальних протиріч та класової боротьби в період стабілізації, відновлення відносної соціальної стабільності західного суспільства. Різде послаблення страйкової боротьби. Припинення масових демократичних рухів.

Послаблення регулюючої ролі держави в економіці та регулюванні соціальних відносин. Посилення ідей індивідуалізму. Розробка теорії «індустріальної демократії» як спроба поєднання інтересів робітничого класу та підприємців у західних країнах. Посилення реформістських тенденцій у міжнародному робітничому русі в умовах стабілізації. Прояви нетривкості стабілізації 20-х рр. XX ст.

ТЕМА 3. Економічна криза 1929-1933 рр. та її соціально-політичні наслідки

Передумови світової економічної кризи 1929-1933 рр. Особливості економічної кризи 1929-1933 р. Пошуки шляхів виходу з кризи. Різде посилення ролі держави в економіці та соціальних відносинах як загальна риса пошуків шляхів виходу з кризи. Д. М. Кейнс та його теорія, спрямована на посилення ролі держави. Головні моделі державного регулювання. Ліберально-буржуазний або соціал-демократичний реформізм. Тоталітарна модель державного регулювання. Радикально-демократичний варіант державного регулювання. Наслідки світової економічної кризи 1929-1933 рр.

ТЕМА 4. Німецький нацизм та італійський фашизм

Значення воєнної поразки Німеччини у Першій світовій війні для подальшого розвитку країни. Прийняття Веймарської конституції.

Зародження нацистського руху в Німеччині. А. Гітлер. Програма «25 пунктів». Спроба «пивного путчу» в 1923 р. Німеччина в роки світової економічної кризи 1929-1933 рр. Загострення економічної ситуації, репараційна проблема. Поляризація політичних сил в країні. Зростання нацистської небезпеки. Провал спроб КПН створити єдиний робітничий фронт. Прихід нацистів до влади. Нацистська диктатура в Німеччині (1933-1939 рр.). Ідеологічна, політична, військова організація нацистів. Соціально-політична суть та соціальна база нацизму. Причини перемоги нацизму в Німеччині. Перші кроки Гітлера при владі. Соціальна політика, фашизація та мілітаризація внутрішнього життя країни, націонал-соціалістське перевиховання суспільства. Початок підготовки Німеччини до війни.

Зародження фашизму в Італії, його ідеологія. Прихід італійських фашистів до влади (1923 р.). Діяльність Б. Муссоліні. Вплив італійського фашизму на виникнення німецького нацизму. Окупація Італією Ефіопії, Албанії, участь фашистської Італії у Громадянській війні в Іспанії (1936-1939 рр.).

Формування військово-політичного союзу Берлін-Рим-Токіо.

ТЕМА 5. «Новий курс» Ф. Рузвельта в США

Стабілізація капіталізму в США. Політика урядів Гардінга та Куліджа. Панування в державній політиці принципу «твердого індивідуалізму». Прихід до влади уряду Гувера.

Початок в США економічної кризи 1929-1933 рр. Вимушений відхід від «твердого індивідуалізму» і поступове запровадження етатизму. Наростання кризи і перетворення її у «велику депресію» початку 30-х рр.

Президентські вибори 1932 р. та прихід до влади уряду Ф. Рузвельта. «Новий курс» Рузвельта – початок «нової ери» розвитку американського капіталізму. Наступ справа на «новий курс». Перемога Рузвельта на виборах 1936 р. Продовження політики «нового курсу» у післякризовий період. Закон Вагнера.

ТЕМА 6. Народний фронт у Франції

Франція під час світової економічної кризи, особливості розвитку кризи в країні. Посилення фашистських сил та зростання фашистської загрози в країні. Фашистський путч 1934 р. та його провал. Створення єдиного Народного фронту. Програма Народного фронту.

Парламентські вибори 1936 р. та перемога Народного фронту. Політика уряду Л. Блюма. Діяльність Народного фронту. Початок у Франції нової економічної кризи. Мюнхенська політика правлячих кіл. Розкол Народного фронту. Значення заходів Народного фронту для подальшого розвитку Франції.

ТЕМА 7. Міжнародні відносини напередодні Другої світової війни

Причини загострення міжнародних відносин у 30-х рр. Утворення гасла військової небезпеки в центрі Європи. Ліга Націй і зростання військової загрози. Експансія фашистських держав та політика умиротворення агресора. Руйнація системи колективної безпеки в Європі.

Аншлюс Німеччиною Австрії. Мюнхенська угода 1938 р. та її наслідки. Розчленування Чехословаччини. Початок підготовки Німеччини до розв'язання світової війни. Англо-франко-радянські переговори 1939 р. та їх зрив. Радянсько-німецький пакт 1939 р. про ненапад та його сучасні оцінки.

ТЕМА 8. Друга світова війна

Характер війни. Її періодизація. Напад нацистської Німеччини на Польщу. Початок «Дивної війни» та поразка Польської держави. Радянсько-німецький договір про дружбу і кордони. Воєнні дії німецьких збройних сил проти норвезьких та британських військ, загарбання Норвегії. Напад Німеччини на Францію, Бельгію, Голландію та Люксембург. Капітуляція Франції, умови Комп'єнської угоди. «Битва за Англію». Агресія Німеччина на Балканах.

Воєнні дії в Африці. Завершення створення Німеччиною воєнної коаліції, Берлінський пакт. Приєднання до нього Угорщини, Румунії та Болгарії. Фашистський «новий» порядок в Європі. Виникнення руху Опору.

Напад нацистської Німеччини на СРСР. Розвиток союзницьких відносин СРСР з Англією та США. Антигітлерівська коаліція.

Напад Японії на Перл-Харбор, вступ США у Другу світову війну. Початок війни на Тихому океані. Воєнні дії на Тихому океані. Вирішальна перемога воєнно-морських сил

США над японським флотом біля атолу Мідуей. Перемога американських військ на о. Гуадалканал. Зміна співвідношення сил на Тихому океані на користь США.

Воєнні дії в Північній Африці, битва при Ель-Аламейні. Завершення бойових дій в Північній Африці, поразка німецько-італійських військ. Висадка англо-американських військ у Сицилії та на Апеннінах.

Сталінградська битва та її історичне значення. Перемога радянських військ на Орловсько-Курській дузі. Перемоги радянських військ у 1944 р. та їх міжнародне значення. Відкриття західними союзниками другого фронту в Європі. Воєнні дії у Франції.

Початок розвалу гітлерівського блоку. Крах італійського фашизму. Капітуляція Італії. Республіка Сало. Воєнні дії в Італії. Розпад гітлерівського блоку. Визволення Франції. Події в Бельгії та Голландії. Визвольна боротьба у Східній та Південно-Східній Європі на заключному етапі війни. Битва в Арденах. Воєнні дії на заключному етапі війни в Європі. Берлінська операція. Просування військ західних союзників по Німеччині. Беззастережна капітуляція фашистської Німеччини.

Конференції країн-учасниць антигітлерівської коаліції. Московська конференція міністрів закордонних справ. Тегеранська конференція. Кримська (Ялтинська) конференція. Потсдамська конференція.

Тихоокеанський театр війни на заключному етапі. Національно-визвольний рух у Східній та Південно-Східній Азії. Хід воєнних операцій. Застосування Сполученими Штатами Америки атомної зброї проти Японії. Вступ СРСР у війну проти Японії, воєнні операції. Беззастережна капітуляція Японії. Закінчення Другої світової війни. Наслідки Другої світової війни.

ТЕМА 9. Сполучені Штати Америки після Другої світової війни

Зміни в світових позиціях і ролі США після Другої світової війни. Початок «холодної війни». Посилення консервативних тенденцій у внутрішньополітичному житті США після закінчення Другої світової війни. Маккартизм. Г. Трумен. Д. Ейзенхауер.

Зовнішня політика США в період президентства Дж. Кеннеді. Доктрина «гнучкого реагування». Політика «наведення мостів». «Союз заради прогресу». Карибська криза. Зовнішньополітичний курс адміністрації Л. Джонсона. Вступ США у війну в Індокитаї.

Внутрішньополітична програма президента Дж. Кеннеді. «Нові рубежі». Новий етап НТР і американське суспільство. Соціально-економічні заходи адміністрації Дж. Кеннеді. Програма «Великого суспільства» і соціально-економічна політика адміністрації Л. Джонсона. Вибори 1968 р.

Зовнішня політика адміністрацій Дж. Ніксона і Дж. Форда. Радянсько-американські відносини в 1968-1976 рр.: від Холодної війни до розрядки міжнародної напруги. Припинення війни у В'єтнамі. Початок погіршення у відносинах СРСР-США в середині 70-х рр.

Внутрішньополітичний курс адміністрації Дж. Картера. Неоконсервативна хвиля. Выборча кампанія 1980 р. Соціально-економічна та міжнародна політика адміністрації Р. Рейгана. «Рейганоміка». Выборчі кампанії 1984 і 1988 рр.

Особливості внутрішньої політики адміністрації Дж. Буша-старшого. Выборча кампанія 1992 р. «Революція 1992 року» В. Клінтона. Внутрішня та зовнішня політика США на початку ХХІ ст. Дж. Буш-молодший. Б. Обама та його спроби реформ.

ТЕМА 10. Великобританія після Другої світової війни

Економічне і політичне становище Великобританії після Другої світової війни. Третій лейбористський уряд. Внутрішня політика лейбористів. Соціально-економічні заходи лейбористського уряду. Економічний розвиток Великобританії. Нові явища в економіці країни. Четвертий лейбористський уряд, його внутрішня і зовнішня політика.

Повернення до влади консерваторів, їх внутрішня і зовнішня політика. Розвиток науково-технічної революції, її наслідки. Становище Великобританії на світовому ринку.

Вибори 1964 р. і повернення до влади лейбористської партії. Економічне становище Великобританії у другій половині 60-х рр. і економічна політика лейбористського уряду. Подальше посилення концентрації капіталу і виробництва. Політика «цін і доходів».

Вибори 1970 р., повернення до влади консерваторів. Закон «Про відносини в промисловості». Зростання цін і безробіття.

Боротьба всередині лейбористської партії. Перемога лейбористів на виборах 1974 р. Їх внутрішня політика. Прихід до влади консерваторів. Політика консервативного уряду М. Тетчер. «Неоконсерватизм».

Особливості внутрішнього і зовнішнього становища Великобританії на сучасному етапі наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Еволюція лейборизму. Е. Блер. Політика кабінетів консерваторів з 2010 р. Д. Камерон. Шотландська проблема.

ТЕМА 11. Французька Республіка в повоєнний час

Політичне і соціально-економічне становище Франції після Другої світової війни. Зміни в позиціях Франції на світовій арені. Початок розпаду французької колоніальної імперії. «Тимчасовий режим».

Четверта республіка. Конституція Четвертої республіки. Політична боротьба в роки Четвертої республіки. Розпад французької колоніальної імперії. Війна в Алжирі. Падіння Четвертої республіки. Встановлення режиму «особистої влади».

П'ята республіка. Конституція П'ятої республіки. Зовнішня і внутрішня політика Ш. де Голля. Криза П'ятої республіки і масові молодіжні виступи. Відставка де Голля. Прихід до влади Ж. Помпіду.

Внутрішньополітичне життя і зовнішня політика Франції в 70-80-х рр. Президентські вибори 1981 і 1988 рр. Особливості політичних підходів президентів Жіскара д'Естена і Ф. Міттерана.

Політика «співіснування» у 80-90-х рр. Ж. Ширак. Сучасне політичне життя і зовнішня політика Франції. Соціально-економічне становище Франції на початку ХХІ ст. Н. Саркозі. Ф. Олланд.

ТЕМА 12. Федеративна Республіка Німеччина

Політичні, економічні і духовні наслідки краху гітлеризму для німецького народу. Рішення Потсдамської конференції з німецького питання. Розкол Німеччини. Утворення ФРН і НДР. Уряд К. Аденауера. Особливості економічного розвитку ФРН і доктрина «соціального ринкового господарства». Відставка Аденауера. Надзвичайне законодавство. Утворення «великої коаліції».

Вибори до бундестагу 1969 р. і утворення «малої коаліції». Зовнішня і внутрішня політика ФРН. «Східна політика» уряду В. Брандта. Парламентські вибори 1983 р. і прихід до влади правоцентристської коаліції канцлера Г. Коля. Зовнішня політика і соціально-економічний розвиток ФРН у 80-х рр.

Утворення об'єднаної Німеччини. Особливості входження території колишньої НДР до єдиної Німеччини. Сучасне політичне життя і зовнішня політика ФРН. Політика «середнього шляху» Г. Шредера. Політика коаліційних урядів на початку ХХІ ст. А. Меркель. Діяльність ФРН у Європейському союзі.

ТЕМА 13. Італія після Другої світової війни

Політичне становище Італії після звільнення від фашизму. Формування нової партійно-політичної системи. Проголошення республіки. Особливості італійської республіканської конституції.

Криза лівого крила політичних сил в Італії. Однопартійний уряд А. де Гаспері. Парламентські вибори 1948 р. Утвердження ХДП як найбільш впливової партії країни. Політичне життя Італії в 50-60-х рр. Назрівання кризи «лівоцентризму» наприкінці 60-х рр. Внутрішньополітичне становище Італії в середині 70-х рр. Дострокові парламентські вибори 1976 р. Політика «національної солідарності». Дострокові парламентські вибори 1979 р. Дострокові парламентські вибори 1983 р. Урядова коаліція п'яти партій. Кабінет Б. Краксі. Повернення до влади християнських демократів. Самореформування ІКП та її перейменування. Зміни в політичній системі Італії наприкінці ХХ ст. Особливості політичне життя і міжнародні позиції Італії. Особливості політичного життя Італії на початку ХХІ ст. Каталонська проблема.

IV. ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

ІСТОРИОГРАФІЯ

Тема 1. Історіографія. Проблеми теорії та методології

Поняття історіографії та її дисциплінарне визначення. Образи історіографії як галузі знань. Природа і функції історіографічного знання. Історіографія як історія історичної науки. Історична наука та історіографія. Термінологічний апарат історіографії. Історіографія як наукова дисципліна. Принципи, методи і алгоритми історіографічного дослідження.

Тема 2. Антична історіографія

Історична думка у Давній Греції. Геродот (бл. 484-425 р. до н. е.) та його «Історія». Особливості історичних уявлень Геродота та їх роль у зародженні дослідницької історичної думки. Розвиток історичної думки у творчості Фукідида (бл. 460-400 р. до н. е.). Нове в інтерпретації минулого: метод «зворотних висновків», «порівняльно-історичний» метод та ін. Критика джерел та раціоналістична трактовка історичних фактів.

Розробка теоретичних питань історичного пізнання в античній історіографії: Лукіан Самосатський (ІІ ст.). Біографічний метод в античній науці – Плутарх (І-ІІ ст. до н. е.). Римські історики Тит Лівій, Тацит. Значення античної історичної думки у подальшому розвитку історіописання.

Тема 3. Історична думка Середньовіччя

Перехід від античного прагматизму до середньовічного провіденціалізму. Значення християнської концепції для розвитку історичної думки. Праця теоретика християнства

Аврелія Августина «Про місто Боже» (IV ст. до н. е.). Ранні представники середньовічної історичної думки – Йордан (бл. 485-551; «Про походження та діяння готів»), Прокопій Кесарійський (бл. 500-562), Григорій Турський (бл. 538-594), Беда Поважний (673-731), Ейнгард (770-840). Історичні твори Київської Русі (XII-XIII ст.). Історична концепція нового типу у добу розвинутого Середньовіччя: Йоахим Флорський (XII ст.), Жан Фруассар (XV ст.). Теоретичні здобутки середньовічної історіографії.

Тема 4. Ренесансна історіографія

Зрушення в духовній культурі Європи XIV-XVI ст. Соціально-економічні і техногенні фактори розвитку нового гуманітарного знання (географічні відкриття, винахід друкарства, прогрес у пізнанні природи та суспільних явищ). Антропоцентричний світогляд. Гуманістична історіографія та її типологічні відмінності. Гуманістична історіографія в Італії. Біографічний напрям у творчості Франческо Петрарки (1304-1374) та Джованні Боккаччо (1313-1375). Розвиток біографістики в роботах Ф. Віллані й Д. Вазарі. Риторичний напрям в італійській історіографії: Леонардо Бруні (1369-1444), Джованні Віллані (1276-1348). Флавіо Біондо та Лоренцо Валла – засновники ерудитського напрямку, наукової критики джерел і методики історичного джерелознавства. «Політична» школа Нікколо Мак'явеллі (1469-1527) та Франческо Гвіччардіні (1483-1540). Жан Боден (1530-1596) – представник французької гуманістичної історіографії та засновник культурно-історичного напрямку в історіографії. Його трактати: «Метод легкого пізнання історії», «Шість книг про республіку (державу)». Гуманістична історіографія України та Росії XV–XVI ст. (С. Оріховський, П. Русин, Ю. Дрогобич, А. Курбський). Значення гуманістичної історіографії.

Тема 5. Просвітительська історіографія XVIII ст.

Загальні риси доби Просвітництва. Історико-соціологічний напрямок у французькій історіографії. Шарль Луї Монтеск'є (1689-1755) і його твори «Про причини величі і падіння римлян» (1734) та «Про дух законів» (1748). Франсуа Марі Аруе Вольтер (1694-1778) та розвиток історичної науки. «Історія Карла XII» (1731), «Доба Луї XIV» (1751), «Історія Росії в царювання Петра Великого» (1759-1765), «Дослід про вдачу і дух народів і про головні історичні події» (1756-1769), «Філософія історії» (1765). Схема теорії лінійного суспільного прогресу в творах Анрі Робера Жако Тюрго (1727-1781), засновника знаменитої на той час школи фізіократів. Історико-філософський твір Ж. Кондорсе «Ескіз історичної картини прогресу людського розуму» (1794). Історичні погляди Жан-Жака Руссо. Специфіка англійського Просвітництва. Девід Юм (1711-1776) та його основна історична праця «Історія Англії від вторгнення Юлія Цезаря до революції 1688 р.» (1754-1761). Трактовка закономірностей суспільного розвитку в «Історії занепаду і катастрофи Римської імперії» Едварда Гіббона (1737-1794). Шотландська історіографічна школа в Англії: Адам Фергюсон (1723-1816) та Вільям Робертсон (1721-1793). Матеріальний фактор історичного розвитку в тлумаченні В. Робертсона. Ідея циклізму Д. Віко. Просвітницька історіографія в Німеччині. Теоретичні і філософські питання історичного розвитку в працях І. Канта. Історико-культурний напрям в німецькій просвітницькій думці (Й. Вінкельман). Внесок в історичну науку Й. Г. Гердера («Ідеї до філософії історії людства» (1784-1791)). Козацьке літописання кінця XVII – XVIII ст. Українське просвітницьке історіописання.

Тема 6. Романтична історіографія

Романтизм як культурно-історична теорія. Вплив романтичних ідей на історичну науку. Консервативний напрям у французькій історіографії (Жозеф де Местр, Франсуа де Шатобріан). Ліберальна школа французьких істориків-романтиків періоду Реставрації. Праці О. Тьєррі, Ф. Гізо, А. Тьєра. Обґрунтування ідей історизму, прогресивного характеру суспільного розвитку, органічної природи історичної еволюції. А. де Токвіль (1805-1859) у ліберальній історіографії («Демократія в Америці», «Старий порядок і революція»). «Історія Французької революції» Ж. Мішле. Німецькі вчені-романтики – Й. Фіхте (1762-1814), Ф. Шеллінг (1775-1854). Революційний стрибок у філософії – творчість Г. В. Ф. Гегеля (1770-1831). Історична школа права істориків (Ф. Шлоссер, В. Ціммерман). Історична концепція Л. фон. Ранке (1795-1886). Романтизм в історичній науці України («Історія русів», Д. Бантиш-Каменський, М. Маркевич, І. Срезневський та ін.).

Тема 7. Загальні риси позитивістської історіографії. Криза позитивізму

Соціальні та духовно-культурні підстави позитивістського світогляду. Інституціалізація та професіоналізація наукових історичних досліджень: поживлення археографічної діяльності, виникнення наукових товариств, профільних періодичних видань, спеціальна історична освіта. Основні ідеї та принципи позитивізму. «Курс позитивної філософії» О. Конта (1798-1857). Праці Г. Спенсера «Основні начала» (1862), «Основи соціології» (1876-1896). Роль позитивізму для прогресу історичного пізнання. Формування і поширення марксизму: П. Лафарг (Франція), А. Лабріола (Італія), Г. Плеханов (Росія). Його роль в історичній науці та історіографічній культурі. Провідні напрями в німецькій історичній науці: малогерманська історична школа (Й. Дройзен, Г. Зібель); великогерманська історична школа (Ю. Фіккер, Й. Янсен); культурно-історичний напрям (Я. Буркгардт, К. Лампрехт); історико-економічний напрям (Г. Шмоллер, К. Бюхер). Історична наука Франції в другій половині XIX ст. Позитивіст І. Тен (1828-1893) та його «Історія англійської літератури», «Походження сучасної Франції». Позитивістські ідеї у творчості Ф. де Куланжа («Історія Франції»). Методологічні питання позитивістської історіографії у книзі Ш. Ланглуа та Ш. Сеньобоса «Вступ до вивчення історії» (1898). Англійська історіографія – найповніший вираз позитивізму. Г. Т. Бокль (1821-1862) та його «Історія цивілізації в Англії» (1857-1861). Історична наука України та Росії в другій половині XIX ст. (М. Максимович, М. Костомаров, В. Антонович, О. Лазаревський, Д. Багалій, М. Грушевський, В. Ключевський, С. Платонов, П. Мілюков, В. Семевський та ін.).

Становлення і розвиток історичного знання у катеринославському регіоні (кінець XVIII – початок XX ст.). Основні підсумки розвитку історичної науки в XIX ст.

Тема 8. Сучасна історична наука: здобутки, проблеми, перспективи

Періодизація сучасної історіографії в «довгому XX історіографічному столітті»: 1848-2016. Внесок марксизму в критичну історіографію XX ст. Сучасна історіографія в контексті історичних дискусій та розвитку соціальних наук. Історична школа «Анналів»: витоки, етапи становлення і розвитку, вплив на світову історичну науку. Радянська історична наука як історіографічний феномен. Західна історіографія: нові виклики другої половини XX – початку XXI ст. (від соціальної історії до постмодернізму та постколоніалізму). Сучасна українська історіографія: проблеми становлення.

У. ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Теоретико-методологічні аспекти історичного джерелознавства

Проблеми визначення предмету та завдань історичного джерелознавства у вітчизняній історичній науці. Місце джерелознавства серед дисциплін історичного циклу. Структура історичного джерелознавства. Історичне джерело – основна категорія джерелознавства. Різноманітність підходів до визначення категорії. Спроби впорядкування та систематизації джерельних комплексів істориками в минулому. Поняття про класифікацію та її можливі принципи. Типолого-видова класифікація історичних джерел. Поняття про типи, роди та види історичних джерел. Найважливіші види та різновиди писемних джерел з історії України.

Тема 2. Категорійний апарат історичного джерелознавства

Поняття про історичний факт. Історіософський підхід у визначенні історичного факту. Три складові історичного факту: факт-подія, факт-джерело, факт-знання. Першоджерело та вторинне джерело як джерелознавчі категорії. Проблеми визначення цих термінів на сучасному етапі. Позаджерельне знання, його роль на різних етапах наукового дослідження в історичній науці. Джерельна база, її структура та рівні. Потенційна та актуалізована джерельна база. Шляхи введення джерел до наукового обігу. Суттєвий зміст джерелознавчих категорій «вірогідність», «репрезентативність», «автентичність» та «оригінальність».

Тема 3. Методи історичного джерелознавства як науки

Загальнонаукові методи у джерелознавстві. Міждисциплінарні методи. Методи історичної науки. Власне джерелознавчі методи. Наукова критика (аналіз) історичних джерел, її основні етапи. Залежність методичного арсеналу джерелознавства від особливостей типів, видів та різновидів досліджуваних джерел. Сенс зовнішньої критики історичних джерел. Внутрішня джерельна критика. Поняття про аналіз і синтез джерельної інформації. Поняття про масові джерела. Особливості методів роботи з ними.

Тема 4. Історія джерелознавства як спеціальної галузі історичної науки

Поява й розвиток джерелознавчого дискурсу в історичній науці в давні часи. Перші спроби тлумачення змісту джерел істориками минулого. Становлення інтерпретації змісту джерел і герменевтики. Зародження зовнішньої критики джерел за доби Відродження. Критика джерел як дослідницька проблема в епоху Просвітництва. Вплив різноманітних методологічних парадигм на розвиток джерелознавчої методики. Головні досягнення в рамках джерелознавства історії України в першій половині XIX ст. Здобутки українського джерелознавства другої половини XIX – початку XX ст. Ключові археографічні публікації українських наукових центрів та істориків XIX – початку XX ст. Досягнення українських радянських істориків у галузі теорії, методології, методики і практики джерелознавства. Розвиток історичного джерелознавства на сучасному етапі в умовах поліваріантних методологічних орієнтирів.

Тема 5. Основні види та різновиди писемних джерел з історії України

Поняття про види документальних джерел. Законодавчі акти та їх головні різновиди. Приватно-правові та публічно-правові акти. Методи дипломатичного аналізу та їх роль при вивченні актових джерел. Діловодні документи як джерела, їх групи. Статистичні джерела та їх різновиди. Види наративних (оповідних) джерел. Літописи як джерела з історії України. Джерела особистого походження: мемуари, щоденники, спогади, подорожні нотатки, автобіографії. Особливості епістолярій як джерел, методика їх аналізу. Джерелознавча вартість періодичних видань як історичних джерел. Публіцистичні і літературні твори, їх джерельний потенціал. Наукові праці та методичні принципи їх використання в джерелознавчих дослідженнях.

Тема 6. Загальне поняття про систему спеціальних історичних дисциплін

Систему спеціальних історичних дисциплін, їх загальна характеристика, класифікація та міжпредметні зв'язки з іншими дисциплінами гуманітарного циклу. Спеціальні історичні дисципліни та історичне джерелознавство. Значення вивчення спеціальних історичних дисциплін та їх місце у структурі історичної науки.

Специфіка предмету та завдань, які виконує історична хронологія. Категоріально-понятійний апарат дисципліни. Методологічні аспекти історичної хронології. Хронологія та джерелознавство. Хронологія та інші спеціальні історичні дисципліни. Міждисциплінарні зв'язки хронології Історія хронології як науки.

Предмет і завдання історичної картографії, її місце та значення в системі спеціальних історичних дисциплін. Історія карти та картографії. Специфіка карти як історичного джерела. Групи картографічних джерел та критерії їх класифікації. Особливості методики вивчення давньої карти. Метод картографування та напрями його використання. Методи для визначення часу створення, авторства, оригінальності та достовірності інформації давніх картографічних творів.

Предмет та завдання історичної метрології, її місце серед дисциплін історичного циклу. Історичний підхід при вивченні мір. Міри довжини, площі, місткості та ваги. Метрологія та інші спеціальні історичні дисципліни. Історична метрологія та джерелознавство. Значення метрології при вивченні джерел з економічної історії, датуванні історичних джерел, з'ясуванні їх достовірності.

Палеографія як спеціальна історична дисципліна, що вивчає зовнішні ознаки письмових джерел (матеріал для письма, формат рукописів, графіку, в'язь, орнамент, мініатюру тощо) в їх історичному розвитку. Предмет та завдання палеографії. Місце палеографії серед інших спеціальних історичних дисциплін. Палеографія і питання мовознавства. Зв'язок палеографії з джерелознавством.

Предмет та завдання, які виконує генеалогія як історична дисципліна. Генеалогія та історичне джерелознавство. Джерела, що використовуються у генеалогії, їх особливості. Генеалогічні дерева та таблиці, їх різновиди. Методика генеалогічного дослідження, його специфіка. Три етапи генеалогічного дослідження: створення досьє, складання генеалогічних карток, складання генеалогічних дерев, таблиць або поколінних розписів.

VI. АРХЕОЛОГІЯ

Тема 1. Поняття про теорію та методологію археології

Археологія як галузь історичної науки. Джерелознавча база археології, її особливості. Проблема об'єкта та предмета науки в археології. Проблемна ситуація в археології. Формалізовано-статистичні методи дослідження в археології. Проблема співвідношення суспільства і природного середовища в археологічних дослідженнях. Реконструкція господарських структур давніх суспільств за археологічними джерелами. Експериментальна археологія. Поховальний обряд як відображення соціальної структури суспільства. Методики досліджень. Основні поняття: культурний шар, артефакт, археологічна культура, культурно-історична область. Хронологія та періодизація. Історіографія української археології XIX-XXI ст. Розвиток археології на Дніпропетровщині.

Тема 2. Палеоліт України

Час і шляхи заселення людиною. Територіальні групи і пам'ятки. Періодизація кам'яної доби. Принципи виділення раннього, середнього та пізнього палеоліту. Абсолютна хронологія. Неандертальські поховання. Природне середовище і адаптаційні процеси. Типи поселень, житло, знаряддя праці. Пам'ятки. Духовна культура.

Тема 3. Мезоліт та неоліт України

Хронологія та визначальні риси. Культурні спільності, культури і пам'ятки. Основні технологічні досягнення. Поняття «неолітичної революції». Культури із відтворюючим типом господарства: Буго-Дністровська, Лінійно-стрічкової кераміки, Сурська (територія розповсюдження, періодизація та хронологія,). Культури із привласнюючим типом господарства: Дніпро-Донецька, Неманська, Донецька, Таш-аїрська, Азово-Дніпровська, Ямково-гребінцева (територія розповсюдження, періодизація та хронологія) Поховальні пам'ятки «маріупольського типу». Шляхи неолітизації України.

Тема 4. Енеоліт України

Дискусія відносно поняття, критерій та хронології енеоліту. Датування. Трипільська культурно-історична спільність, періодизація та хронологія, пам'ятки. Роль балканського металургійного центру в розвитку металообробки. Господарство. Світогляд та релігія. Локальні культури пізнього Трипілля. Чинники зникнення. Середностогівсько-хвалинська КІС: Скелянська, Середностогівська, Нижномихайлівська, Постмаріупільська (квітянська) культури. Загальна характеристика. Історія дослідження та історіографія. Місцева металургія за матеріалами постмаріупольської археологічної культури (АК).

Тема 5. Доба бронзи

Датування. Критерії виділення періоду. Археологічні культури ранньобронзової доби Правобережжя та Степу. Ямна КІС. Територія розповсюдження, культури спільності, матеріальна культура, господарство, періодизація та хронологія. Катакомбна КІС, локальні культури, матеріальний комплекс, поховальний обряд. Культури шнурової кераміки на теренах України: середньодніпровська, стжижовська. Культура багатопружкової кераміки. Зрубна (бережнівсько-маївська) культура, матеріальний комплекс. Сабатинівська культура:

майстерні і скарби. Культури фінальної бронзи Лісостепу і Степу. білозерська, малобудківська та бондарихінська, богуславсько-білозерська, білогрудівська, лужицька, Гава-Голігради, лебедівська (загальна характеристика). Історія дослідження та історіографія. Етнічна належність носіїв. Металургійні центри на території України. Духовна культура та мистецтво населення України за доби бронзи. Антропоморфні стели.

Тема 6. Ранній залізний вік

Датування. Критерії виділення. Історія дослідження культур скіфо-сарматської епохи у вітчизняній та українській археологічній науці у XIX – на початку XX ст. (розкопки та праці Д. Я. Самоквасова, Ф. І. Квауера, М. І. Ростовцева та ін.). Історіографія культур скіфо-сарматської доби у радянській та українській археологічній науці у другій половині XX – на початку XXI ст. (етнокультурні та історико-культурні концепції).

Кіммерійські археологічні пам'ятки та їх датування. Проблема походження скіфського етносу. Історія Великої Скіфії. Пам'ятки матеріальної і духовної культури. Ознаки державності. Царські кургани як джерело вивчення соціального устрою Скіфії. Лісостепова Скіфія: пам'ятки та етнос, населення. Кримська (Мала) Скіфія. Неаполь Скіфський. Релігійні уявлення кочових скіфів. Скіфський пантеон за даними античної традиції. Культ вогню (Табіті-Гестія) та ватри, неба (Папай), землі (Апі-Гестія), війни (Арей) та інші. Скіфський звіриний стиль Сармати в Україні, матеріальні комплекси, варіанти поховальної обрядовості. Пізньоскіфські городища Нижнього Дніпра.

Тема 7. Античні міста Північного Причорномор'я

Час та чинники колонізації Причорномор'я. Північне Причорномор'я в творах античних авторів. Міста та сільська округа. Архітектурні пам'ятки, фортифікація, матеріальна культура, мистецтво. Релігія античних міст Північного Причорномор'я. Некрополі античних міст. Поховальні звичаї та поховальні споруди. Взаємовідносини з варварським оточенням.

Тема 8. Ранньослов'янська та давньоруська археологія

Проблема походження та періодизації стародавньої історії слов'ян. Археологічні культури України пізньолатенського та ранньоримського часу (II ст. до н. е. – II ст. н. е.): зарубінецька, пшеворська, липецька (загальна характеристика). Археологічні культури пізньоримського періода та початку доби переселення народів (III – V ст. н. е.): київська, черняхівська, вельбарська (загальна характеристика). Археологічні культури слов'ян V-VII ст. н. е.: празька, пенківська, колочинська (загальна характеристика). Літописні слов'янські племена (історія вивчення, основні проблеми). Слов'яни напередодні складання Київської Русі (VIII – X ст. н. е.): райковецька, волинцевська та роменська культури (загальна характеристика). Салтівська культура: загальна характеристика, головні пам'ятки.

Тема 9. Археологія епохи Київської Русі

Етногеографія Східної Європи VIII – IX ст. Нормани у Східній Європі. Пам'ятки типу Лука-Райковецька. Скарби Середнього Подніпров'я середини та другої половини I тис. Дружинні кургани Києва та Чернігова. Археологія Києва, Чернігова, Новгород. Археологія міст Гальцько-Волинського князівства. Матеріальна культура. Розвиток ремесла. Духовна культура та писемність у Київській Русі за даними археології.

Тема 10. Середньовічна археологія Півдня України

Історія вивчення та історіографія середньовічних пам'яток у дослідженнях ХІХ-ХХІ ст. Салтово-маяцька культура. Критика теорії хазаризму. Кочовники східно-євразійських степів Х-ХІІІ ст. Поховальний обряд, матеріальна культура, етнічна належність. Хронологія.

Тема 11. Пам'ятки доби козацтва

Історія вивчення пам'яток доби козацтва. Археологічні пам'ятки запорозьких січей. Дослідження на теренах Нижнього Подніпров'я та Надпоріжжя. Оборонні замки-фортеці. Економіка та побут запорозького козацтва за даними археології.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ПІДГОТОВКИ

І. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

1. 25 років незалежності: нариси історії творення нації та держави / відп. ред. Валерій Смолій; кер. авт. кол. Геннадій Боряк К. Ніка-Центр, 2016. 796 с.
2. Бойко, О. Д. Історія України : підручник. 5-те вид., допов. К.: Академвидав, 2014. 717 с.
3. Брехуненко, В. Східна брама Європи. Козацька Україна в середині ХVІІ-ХVІІІ ст. / Віктор Брехуненко. К.
4. Газін, В. В. Історія України середини ХVІ-ХVІІІ ст. : навч.-метод. посіб. для студ. іст. ф-тів / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. Вид. 3-є, допов. та переробл. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2012. 223 с.
5. Гирич, Ігор. Концептуальні проблеми історії України / Ігор Гирич. – Тернопіль: Навч. книга – Богдан, 2011. 224 с.
6. Губіна, С. Л. Історія України в таблицях і схемах: основ. події, іст. док., політ. лідери, іст. факти, першоджерела: навч. посіб. Вид. 3-тє, допов. Х.: Торсінг плюс, 2014. 93, [3] с.
7. Дух, Л. І. Історія України. Хронологічні таблиці: іст. факти, іст. постаті, документи, розвиток культури: навч. довід. 4-те вид., допов., випр. Х.: Торсінг; Навч. літ-ра, 2016. 126, [2] с.
8. Земерова, Т. Історія України. Таблиці та схеми: [події, дати, факти, основ. поняття, видат. особистості, хронол. табл.]. Т.: Підручники і посібники, 2016. 431 с.
9. Історія України [Текст]: курс лекцій / І. М. Заболотна та ін.; за ред. А. П. Коцура; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, ДВНЗ „Переяслав-Хмельниць. держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди”. Київ; Чернівці: Книги - ХХІ, 2015. 755 с.
10. Історія України: хрестоматія / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України; упоряд. В. М. Литвин; відп. ред. В. А. Смолій. К.: Наук. думка, 2013. 1054 с.
11. Красносілецький, Д. П. Історія України до 1900 року: навч.-метод. посіб. для студентів ВНЗ. Вид. 3-тє, випр. і допов. Хмельницький: Гонта А. С., 2013. 451 с.
12. Кузнець, Т. В. Історія України з найдавніших часів до кінця ХVІІІ ст.: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. 2-ге вид. Умань: Сочінський [вид.], 2012. 298 с.
13. Кульчицький, Станіслав. Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі: у 3 кн. / Станіслав Кульчицький. – К. Темпора, 2013. Кн. 1 504 с.; Кн. 2. 628 с.; Кн. 3. 388 с.
14. Литвин, В. М. Історія України: у 3 т., 4 кн. / НАН України, Ін-т історії України. К.: Наук. думка, 2015-2016.

15. Т. 1 : Доісторичний та ранньоісторичний періоди – середньовіччя – ранній новий час. 2015. 542, [1] с.
16. Т. 2 : Новий час, кінець XVIII – початок XX ст. 2015. 525, [1] с.
17. Т. 3. Кн. 1 : Новітній час, 1914-2014. 2016. 645, [1] с.
18. Т. 3. Кн. 2 : Новітній час, 1914-2014. 2016. 494, [1] с.
19. Магочій Павло Роберт. Історія України / Роберт Павло Магочій. К.: Критика, 2007. 640 с.
20. Мицик, Ю. Історія України: навч. посіб. / Ю. Мицик, О. Бажан. К.: Кліо, 2015. 677 с.
21. Назарова, К. В. Історія України (1917-1938 рр.): навч.-метод. посіб. / Миколаїв. нац. ун-т ім. А. О. Сухомлинського. Миколаїв: Швець В. Д., 2013. 169 с.
22. Палій, О. А. Історія України. Вид. 3-тє. К.: К.І.С., 2017. 594, [1] с.
23. Пасічник, М. С. Історія України: розвиток державності та культури: навч. посіб. для студентів ВНЗ. Вид. 3-тє, допов. Л.: Укр. акад. друкарства, 2016. 415 с.
24. Плохій, Сергій. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Х.: Клуб Сімейного Дозвілля, 2016. 496 с.
25. Плохій, Сергій. Козацький міф. Історія та націєтворення в епоху імперій / Сергій Плохій. – К.: Laurus, 2013. 440 с.
26. У кігтях двоголавих орлів. Творення модерної нації. Україна під скіпетрами Романових і Габсбургів. Х., Клуб Сімейного Дозвілля, 2016. 352 с.
27. Україна. Процеси націєтворення / упоряд. Андреас Каппелер. К. Вид-во «К.І.С.», 2011. 416 с.
28. Баран, В. Україна після Сталіна / В. Баран. – Л., 1992. – 388 с.
29. Борисенко, В. Курс української історії / В. Борисенко. – К., 1996. – 465 с.
30. Брайчевський, М. Ю. Походження Русі / М. Ю. Брайчевський. – К.: Наук. думка, 1968. – 365 с.
31. Верстюк, В. Українська Центральна Рада / В. Верстюк. – К., 1997. – 217 с.
32. Голобуцький, В. Запорозьке козацтво / В. Голобуцький. – К.: Либідь, 1994. – 412 с.
33. Грицак, Я. Нарис історії України: Формування української модерної нації XIX-XX ст. / Я. Грицак. – К., 1996. – 360 с.
34. Грушевський, М. С. Історія України-Руси: у 10 т. / М. С. Грушевський – К.: Наук. думка, 1995. – 1998.
35. Гунчак, Т. Україна. Перша половина XX ст. / Т. Гунчак. – К., 1993. – 286 с.
36. Гуржій, О. Гетьманська Україна / О. Гуржій, Т. Чухліб. – К., 1999 – 303 с.
37. Коваль, М. Україна у Другій Світовій та Великій Вітчизняній війні / М. Коваль. – К., 1999. – 468 с.
38. Кульчицький, С. Україна між двома війнами / С. Кульчицький. – К., 1999. – 336 с.
39. Леп'явко, С. Козацькі війни кінця XVI ст. в Україні / С. Леп'явко. – Чернівці: Сіверянська думка, 1996. – 285 с.
40. Литвин, В. Україна на межі тисячоліть / В. Литвин. – К., 2000. – 360 с.
41. Русина, О. Україна під татарами і Литвою / О. Русина. – К.: Альтернативи, 1998.
42. Рыбаков, Б. А. Язычество древних славян / Б. А. Рыбаков. – М.: Наука, 1981. – 653 с.
43. Сарбей, В. Національне відродження України / В. Сарбей. – К., 1999. – 336 с.
44. Січинський, В. Чужинці про Україну / В. Січинський. – К.: Довіра, 1992. – 255 с.
45. Скальковський, А. О. Історія Нової Січі, або останнього Коша Запорозького / А. О. Скальковський. – Д.: Січ, 1994. – 676 с.
46. Смолій, В. Богдан Хмельницький: Соціально-політичний портрет / В. Смолій, В. Степанков. – К., 1993. – 502 с.
47. Толочко, П. Древняя Русь / П. Толочко. – К., 1987. – 203 с.
48. Яворницький, Д. Історія запорозького козацтва: в 2 т. / Д. Яворницький. – К., 1990.
49. Яковенко, Н. Нариси з історії України: Від найдавніших часів до кінця XVIII століття / Н. Яковенко. – К., 1996. – 398 с.

II. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

1. Венгер, Н. В. Всесвітня історія: історія Китаю: навч. посіб. / Н. В. Венгер, О. М. Каковкіна, І. В. Толстих. – Д.: РВВ ДНУ, 2010. – 96 с.
2. Головченко, В.І. Нова історія Азії та Африки: колоніальний Схід (кінець XIX – друга третина XX ст.): навч. посіб / В. І. Головченко, В. А. Рубель. – К.: Либідь, 2010. – С. 69-123.
3. Дяченко, О.В. Методичні вказівки до вивчення теми «Історія Японії нового та новітнього часу» (у межах курсу «Історія країн Азії, Африки та Латинської Америки нового та метод. рекомендації новітнього часу») / О. В. Дяченко. – Д.: «Грані», 2015. – 28 с.
4. Дяченко, О. В. Методичні вказівки до вивчення теми «Історія Китаю нового та новітнього часу» (у межах курсу «Історія країн Азії, Африки та Латинської Америки нового та новітнього часу») / О. В. Дяченко. – Д.: «Грані», 2015. – 24 с.
5. Історики Греції. Геродот. Фукидид. Ксенофонт. – М.: Худож. лит., 1976. – 430 с.
6. Істориография античной истории / под ред. В. И. Кузищина. – М.: Высш. шк., 1980. – 415 с.
7. История Древнего Востока [Текст]: учебник / ред. В. И. Кузищин. – М.: Высш. шк., 2001. – 462 с.
8. История древнего Рима / под ред. В. И. Кузищина. – М.: Высш. шк., 1981. – 405 с.
9. История Древней Греции / под ред. В. И. Авдиева и др. – М.: Высш. шк., 1972. – 424 с.
10. История Европы. – М., 1988. – Т. 1; 1992. – Т. 2; 1993 – Т. 3.
11. История новейшего времени стран Европы и Америки: 1918–1945: учеб. пособ. для студентов вузов по спец. «История» / под ред. Е. Ф. Язькова. – М.: Простор, 2004 – 556 с.
12. История Средних веков: От Карла Великого до Крестовых походов (768–1096 гг.) / сост. М. М. Стасюлевич. – 3-е изд. испр. и доп. – М.; СПб., 2001.
13. История средних веков: От падения Западной Римской империи до Карла Великого (476–768 гг.) / сост. М. М. Стасюлевич. – 3-е изд. испр. и доп. – М.; СПб., 2001.
14. История стран Азии и Африки в новейшее время: в 2-х ч. / под ред. М. Ф. Юрьева. – М.: МГУ. – 1976. – Ч. 1. – 255 с.; 1979. – Ч. 2. – 414 с.
15. Источниковедение Древней Греции (эллинизм). – М.: МГУ, 1982. – 239 с.
16. Іваницька, О. П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945-2002) / О. П. Іваницька. – Вінниця: Фоліант, 2003. – 560 с.
17. Історія Центрально-Східної Європи. – Львів, 2001.
18. Клец, В. К. Современные международные отношения: учеб. пособие / В. К. Клец. – Д.: РВВ ДГУ, 1997.
19. Клец, В. К. Міжнародні відносини після Другої світової війни: навч. посібник / В. К. Клец, Д. Л. Тесленко. – Д.: РВВ ДНУ, 2003.
20. Козицький, А. М. Новітня історія Азії та Африки: навч. посіб. / А. М. Козицький. – Л.: Афіша, 2003. – 430 с.
21. Крижановська, О. О. Історія Середніх віків. Вступ до історії західноєвропейського Середньовіччя: курс лекцій: навч. посібник / О. О. Крижановська, О. П. Крижановський. – К., 2004.
22. Литература Древнего Востока (Иран, Индия, Китай): тексты. – М.: Изд. Моск. ун-та, 1984. – 350 с.
23. Новейшая история стран Европы и Америки. XX век: учебное пособие для студентов высших учебных заведений: в 2 ч. / под ред. А.М. Родригеса и М.В. Пономарева. – М., 2001.
24. Рубель, В. А. Нова історія Азії та Африки: постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.): навч. посібник / В. А. Рубель. – К.: Либідь, 2007. – 560 с.

III. ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

ІСТОРИОГРАФІЯ

1. Василенко, В. О. Політична історія Великого князівства Литовського (до 1596 р.) в східнослов'янських історіографіях XIX – першої третини XX ст. / В. О. Василенко. – Д.: НГУ, 2006. – 659 с.
2. Ващенко, В. В. Від саморепрезентації до методології: психобіоісторіографічний вимір простору історіописання М. С. Грушевського / В. В. Ващенко. – Д.: ДНУ, 2007. – 324 с.
3. Вжосек, В. Історія – Культура – Метафра: постання неklasичної історіографії. Про історичне мислення / В. Вжосек. – К.: Ніка-Центр, 2012. – 292 с.
4. Диалог со временем: Память о прошлом в контексте истории / Под ред. Л. П. Репиной. – М.: Кругъ, 2008. – 800 с.
5. Доманська, Е. Історія та сучасна гуманітаристика: дослідження з теорії знання про минуле / Е. Доманська. – К.: Ніка-Центр, 2012. – 264 с.
6. Журба, О. І. Становлення української археографії: люди, ідеї інституції [Текст] / О. І. Журба. – Д., 2003. – 316 с.
7. Журба, О. І. Сто лет днепропетровскому «цеху историков» / О. І. Журба // Грані. – 2013. – № 8 (100). – С. 46 – 54.
8. Зашкільняк, Л. О. Методологія історії від давнини до сучасності / Л. О. Зашкільняк. – Л.: ЛНУ, 1999. – 228 с.
9. Зашкільняк, Л. О. Сучасна світова історіографія [Текст]: підручник / Л. О. Зашкільняк. – Л.: ЛНУ, 2007. – 312 с.
10. Історіографічний словник: навч. посіб. для студентів історичних факультетів університетів / За ред. С. І. Посохова. – Х.: Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2004. – 320 с.
11. Калакура, Я. С. Українська історіографія: курс лекцій / Я. С. Калакура. – К.: Генеза, 2012. – 512 с.
12. Колесник, І. І. Українська історіографія (XVIII – початку XX ст.) / І. І. Колесник. – К.: Генеза, 2000. – 256 с.
13. Кравченко, В. В. Нарис з української історіографії епохи національного Відродження (друга половина XVIII – середина XIX ст.) / В. В. Кравченко. – Х.: Основа, 1996. – 296 с.
14. Куций, І. П. Українська науково-історична думка Галичини (1830-1894 рр.): рецепція національної історії / І. П. Куций. – Тернопіль: Джура, 2006. – 220 с.
15. Литвинова, Т. Ф. «Поміщицька правда». Дворянство Лівобережної України та селянське питання наприкінці XVIII – у першій половині XIX століття (ідеологічний аспект) / Т. Ф. Литвинова. – Д.: Ліра, 2011. – 732 с.
16. Медушевская, О. М. Теория и методология когнитивной истории / О. М. Медушевская. – М.: РГГУ, 2008. – 358 с.
17. Нові перспективи історіописання / За ред. П. Берка. – К.: Ніка-Центр, 2004. – 387 с.
18. Портнов, А. В. Історії істориків. Обличчя й образи української історіографії XX століття / А. В. Портнов. – К.: Критика, 2011. – 237 с.
19. Рохас, К. Историография в XX веке. История и историки между 1848 и 2025 годами / К. Рохас. – М.: Кругъ, 2008. – 164 с.
20. Руда, О. Українське козацтво в інтерпретаціях польських істориків кінця XIX – першої третини XX століття / О. Руда. – Л.: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2010. – 418 с.
21. Рюзен, Й. Нові шляхи історичного мислення [Текст] / Й. Рюзен. – Л.: Літопис, 2010. – 358 с.

22. Савельева, И. М. Классическое наследие / И. М. Савельева, А. В. Полетаев. – М.: ВШЭ, 2010. – 336 с.
23. Топольський, Є. Як ми пишемо і розуміємо історію. Таємниці історичної на рації / Є. Топольський. – К.: К.І.С., 2012. – 400 с.
24. Февр, Л. Бои за историю / Л. Февр. – М.: Наука, 1991. – 629 с.

ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

1. Воронов, В. І. Джерелознавство історії України: курс лекцій / В.І. Воронов. – Д.: Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2003. – 336 с.
2. Джерелознавство історії України: довідник / за заг. ред. М. А. Варшавчика.– К.: [Б. в.], 1998.– 212 с.
3. Довгопол, В. М. Джерелознавство історії Української РСР: навч. посібн. для вузів / В. М. Довгопол, М. А. Литвиненко, Р. Д. Лях. – К.: Вища шк., 1986. – 240 с.
4. Документальные памятники: выявление, учет, использование: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / под ред. С. О. Шмидта. – М.: Высш. шк., 1988.– 253 с.
5. Історичне джерелознавство: підр. / Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, С. Ф. Павленко та ін. – К.: Либідь, 2004. – 448 с.
6. Источниковедение массовых источников: сб. ст. / редколлл.: С. В. Воронкова (отв. ред.) и др. – М.: Изд-во МГУ, 1988. – 121 с.
7. Источниковедение. Теория. Методы. Источники российской истории: учеб. пособ. / И. Н. Данилевский, В. В. Кабанов, М. Ф. Румянцева. – М.: Рос. гос. гуманитар. ун-т, 1998. – 702 с.
8. Ковальский, Н. П. Источники по социально-экономической истории Украины XVI – первой половины XVII века: структура источниковой базы: учеб. пособие / Н. П. Ковальский. – Д.: ДГУ, 1982. – 91 с.
9. Ковальский, Н. П. Источниковедение истории Украины XVI – первой половины XVII века: учеб. пособие / Н. П. Ковальский. – Д.: ДГУ, 1979 – 1981. – Вып. 1 – 4.
10. Ковальский, Н. П. Анализ отечественных источников по истории освободительной войны украинского народа 1648 – 1654 гг. / Н. П. Ковальский, Ю. А. Мыцык. – Д.: ДГУ, 1986. – 80 с.
11. Ковальченко, И. Д. Методы исторического исследования / И. Д. Ковальченко. – М.: Наука, 2003. – 486 с.
12. Литвиненко, М. А. Джерела з історії України XVIII ст.: навч. посібник / М. А. Литвиненко. – Х.: Вид-во Харків. ун-ту, 1970.– 204 с.
13. Макарчук, С. Писемні джерела з історії України: курс лекцій / С. Макарчук. – Л.: Світ, 1999. – 352 с.
14. Медушевская, О. М. История источниковедения в XIX – XX вв.: учеб. пособ. / О. М. Медушевская. – М.: Наука, 1988.– 71 с.
15. Медушевская, О. М. Теоретические проблемы источниковедения: учеб. пособ. / О. М. Медушевская. – М.: [Б. и.], 1977. – 86 с.
16. Медушевская, О. М. Методология истории: учеб. пособ. / О. М. Медушевская, М. Ф. Румянцева. – М.: ИАИ РГГУ, 1997. – 72с.
17. Мыцык, Ю. А. Украинские летописи XVII века: учеб. пособ. / Ю. А. Мыцык. – Д.: ДГУ, 1978. – 87 с.
18. Підгаєцький, В. В. Основи теорії та методології джерелознавства з історії України XX століття: навч. посіб. / В. В. Підгаєцький. – Д.: Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2000. – 392 с.
19. Пушкирев, Л. Н. Классификация русских письменных источников по отечественной истории / Л. Н. Пушкирев. – М.: Наука, 1975. – 281 с.

20. Санцевич, А. В. Методика исторического исследования / А. В. Санцевич. – К.: Наук. думка, 1990. – 210 [1]с.
21. Спеціальні історичні дисципліни: довідник; навч. посіб. / І. Н. Войцехівська (кер. авт. кол.), В. В. Томазов, М. Ф. Дмитрієнко та ін. – К.: Либідь, 2009. – 520 с.
22. Специальные исторические дисциплины; учеб. пособ. / ред. и составит. М. М. Кромм. – СПб., 2009.
23. Стрельский, Г. В. Мемуари як джерело вивчення окремих проблем новітньої історії України / Г. В. Стрельський. – К., 1989.
24. Тихомиров, М. Н. Источниковедение истории СССР. С древнейших времен до конца XVIII века: учеб. пособие / М. Н. Тихомиров. – М.: Экономика, 1962. – Вып. 1. – 485 с.
25. Толочко, А.П. «История Российская» Василия Татищева: источники и известия / А. П. Толочко. – М.: НЛЮ; К.: Критика, 2005. – 543 с.
26. Фарсобин, В. В. Источниковедение и его метод: опыт анализа понятий и терминологии / В. В. Фарсобин. – М.: Наука, 1983. – 231 с.
27. Швыдько, А. К. Анализ источников по социально-экономической истории Левобережной Украины (вторая половина XVII – первая половина XVIII в.): учеб. пособ. / А. К. Швыдько. – Д.: ДГУ, 1981.– 107 с.
28. Швыдько, А. К. Источники по истории городских поселений Левобережной Украины в отечественных архивохранилищах (вторая половина XVII – середина XVIII в.): учеб. пособ. / А. К. Швыдько. – Д.: ДГУ, 1986.– 84 с.

АРХЕОЛОГІЯ

1. Абашина, Н. С. Давні слов'яни. Археологія та історія: навч. посібник / Н. С. Абашина, Д. Н. Козак, Є. В. Синиця, Р. В. Терпиловський. – К., 2012. – 366 с.
2. Археологія і давня історія України. – К., 2011.
3. Бандрівський, М. Культурно-історичні процеси на Прикарпатті і Західному Поділлі в пізній період епохи бронзи – на початку доби раннього заліза / М. Бандрівський. – Л., 2014. – 574 с.
4. Булик, Н. Львівська археологія XIX – початку XX століття: дослідники, наукові установи, музеї / Н. Булик. – Л., 2014. – 304 с.
5. Векленко, В. А. Нательные кресты Самари-Богородицкой крепости / В. А. Векленко. – Д., 2010. – 216 с.
6. Дараган, М.Н. Начало раннего железного века в Днепровской правобережной Лесостепи / М. Н. Дараган. – К., 2011. – 848 с.
7. Древние культуры Северо-Западного Причерноморья / ред. И. В. Бруяко, Т. Л. Самойлова. – О., 2013. – 892 с.
8. Каравайко, Д. В. Памятники юхновской культуры Новгород-Северского Полесья / Д. В. Каравайко. – К., 2012. – 276 с.
9. Куштан, Д. П. Південь Лісостепоного Подніпров'я за доби пізньої бронзи / Д. П. Куштан. – Донецьк, 2013. – 232 с.
10. Клочко В.И. Наш недавний бронзовый век / В. И. Клочко, А. В. Козыменко. – К., 2011 – 193 с.
11. Ольговський, С. Володарі степу. Військова справа й озброєння скіфів VII ст. до н. е. – III ст. н. е. / С. Ольговський. – К., 2010. – 128 с.
12. Паньков, С. В. Стародавня чорна металургія на території України. Частина I. Передскіфський і скіфо-античний період / С. В. Паньков. – К., 2014.
13. Платонова, Н. И. История археологической мысли в России. Вторая половина XIX – первая треть XX века / Н. И. Платонова. – СПб., 2010. – 316 с.

14. Ромашко, В. А. Заключительный этап позднего бронзового века Левобережной Украины (по материалам богуславско-белозерской культуры) / В. А. Ромашко. – К., 2013. – 592 с.
15. Симоненко, А. В. Римский импорт у сарматов Северного Причерноморья / А. В. Симоненко. – СПб., 2011. – 272 с.
16. Авдусин, Д. А. Полевая археология СССР / Д. А. Авдусин. – М., 1980. – 335 с.
17. Археологія доби українського козацтва XVI-XVIII ст. / Д. Я. Телегін (відп. ред.) та ін. – К., 1997. – 336 с.
18. Археологія України. Курс лекцій: навч. посібник для студентів іст. спеціальностей вищих навч. закладів / за ред. Л. Д. Залізняка. – К.: Либідь, 2005. – 503 с.

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ РЕЗУЛЬТАТІВ ФАХОВИХ ВИПРОБУВАНЬ ВСТУПНИКІВ ДЛЯ ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ

Фахові випробування проводяться для вступників на навчання за освітньо-професійними програмами підготовки доктора філософії. Оцінювання знань вступників на фахових вступних випробуваннях здійснюється за 100-бальною шкалою від 0 до 100 балів. Програми фахових випробувань відповідають навчальним програмам освітньо-кваліфікаційного рівня магістра відповідного напрямку підготовки.

Кожне завдання оцінюється за кількістю балів від 0 до 100 за критеріями, визначеними в Українському державному університеті науки і технологій.

Рівень, шкала ECTS, бали	Теоретична підготовка	Практичні уміння і навички
Високий, А, відмінно, 90-100	Вступник має глибокі, міцні й систематичні знання всіх положень теорії, може не тільки вільно сформулювати, але й самостійно довести закони, теореми, принципи, використовує здобуті знання і вміння в нестандартних ситуаціях, здатний вирішувати проблемні питання. Відповідь вступника відрізняється точністю формулювань, логікою, достатній рівень узагальненості знань.	Вступник самостійно розв'язує типові задачі різними способами, стандартні, комбіновані й нестандартні проблемні задачі, здатний проаналізувати й узагальнити отриманий результат. Виконуючи практичні роботи, вступник дотримується всіх вимог, передбачених програмою курсу. Крім того, його дії відрізняються раціональністю, вмінням оцінювати помилки й аналізувати результати.
Вище середнього, В, С, середній, дуже добре, добре, 75-90	Вступник знає і може самостійно сформулювати основні закони, теореми, принципи та пов'язати їх з реальними явищами, може привести як словесне, так і математичне формулювання основних положень теорії, навести приклади їх	Вступник самостійно розв'язує типові (або за визначеним алгоритмом) справи й задачі, володіє базовими навичками з виконання необхідних математичних операцій та перетворень, може самостійно

	застосування в практичній діяльності, але не завжди може самостійно довести їх. Вступник може самостійно застосовувати знання в стандартних ситуаціях, його відповідь логічна, але розуміння не є узагальненим.	сформулювати типову задачу за її словесним описом, скласти розрахункову схему та обрати раціональний метод розв'язання, але не завжди здатний провести аналіз і узагальнення результату. Виконуючи практичні роботи, вступник може самостійно підготувати робоче місце, виконати роботу в повному обсязі й зробити правильні висновки.
Достатній, Д, Е, задовільно, достатньо, 60-74	Вступник відтворює основні поняття й визначення курсу, але досить поверхово, не виділяючи взаємозв'язок між ними, може сформулювати з допомогою викладача основні положення теорії (аксіоми, закони, принципи), знає умовні позначення основних величин та їх розмірність, може записати окремі математичні вирази теоретичного положення за словесним формулюванням і навпаки; допускає помилки, які повністю самостійно виправити не може.	Вступник може розв'язати найпростіші типові задачі за зразком, виявляє здатність виконувати основні елементарні операції та перетворення, але не спроможний самостійно сформулювати задачу за словесним описом і визначити метод її розв'язання. Практичні або лабораторні роботи вступник виконує за зразком (інструкцією), але з помилками; робить висновки, але не розуміє достатньою мірою мету роботи.

При оцінюванні роботи враховуються виправлення. Підсумкова оцінка визначається як середньоарифметичне від загальної суми балів, отриманих за кожне завдання. Випробування вважається складеним на позитивну оцінку, якщо робота отримала не менше 60 балів.

Розроблено:

Гарант з підготовки докторів філософії
за спеціальністю 032 – «Історія та археологія»
д-р іст. н., професор

Георгій КРИВЧИК

Узгоджено:

Проректор з наукової роботи,
д.т.н., професор

Юрій ПРОЙДАК